

LOREDANA-MARIA ILIN-GROZIOU¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: vegetal, pelin, manifestări rituale, valențe ritual-magico-simbolice, teren etnografic.

Pelinul-exponent al regnului vegetal cu valențe ritual-magico-simbolice

Rezumat

Studiul de față bazat pe informațiile furnizate de performerii din Oltenia, rezultate din cercetările personale de teren, își propune să pună în valoare valențele etnologice ale pelinului care confirmă complexitatea sa.

Partea introductivă am rezervat-o datelor de ordin etnografic, punând accent pe importanța deosebită în viața omului a vegetalului din cele mai vechi timpuri și registrului descriptiv. Concepția populară despre valențele sporite ale vegetalului implicat în tehnici menite să promoveze vigoarea, prosperarea omului în plan fizic și mental are ca punct de plecare simbioza om-natură, experiențele și cunoștințele empirice ale sale.

În partea de investigație am surprins funcția utilitară a pelinului potrivit căreia acesta are rolul de servire a unor interese comunitare sau personale - terapeutice, ritualice, magice, simbolice așa cum rezultă din informațiile de teren din spațiul etnografic oltenesc.

¹ Cercet. șt. III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova-C. S. Nicolăescu-Plopșor al Academiei Române, din Craiova.

 Articolul face parte din tema de cercetare: *O cercetare dedicată rolului regnului vegetal în cultura populară din Oltenia* inclusă în proiectul de cercetare: *Cultură materială și imaterială, identitate culturală și proiecte patrimoniale. Abordări pluridisciplinare* al programului de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova-C. S. Nicolăescu-Plopșor: *Istoria Olteniei: surse, structuri sociale și elite* (2024-2027).

Keywords: vegetal, wormwood, ritual manifestations, ritual-magical-symbolic valences, ethnographic area.

Wormwood – A Plant of Ritual, Magical, and Symbolic Significance within the Plant Kingdom

Summary

The present study, based on information gathered from performers in Oltenia through personal field research, aims to highlight the ethnological importance of wormwood, confirming its complexity. The introductory section includes ethnographic data, emphasizing the special significance of this plant in human life since ancient times, along with a descriptive account. The traditional view of the heightened value of plants involved in techniques meant to promote vitality and prosperity—both physically and mentally—rests on the symbiosis between humans and nature, as well as their shared experiences and empirical knowledge.

In the investigation section, the utilitarian role of wormwood is detailed, showing that it serves community needs as well as personal, therapeutic, ritual, magical, and symbolic purposes, based on field information collected from the ethnographic region of Oltenia.

Pelinul-exponent al regnului vegetal cu valențe ritual-magico-simbolice

Introducere

Valențele etnologice ale vegetalului, multiplele lui disponibilități, au fost observate încă din timpuri străvechi. Viața omului în mijlocul naturii l-a determinat pe acesta să folosească și să împrumute produsele naturale: de la elemente și remedii pentru vindecare, la îmbrăcăminte, decor, coloranți etc. În căutarea celor necesare supraviețuirii, omul a observat că anumite plante culese din natură ameliorau suferințele sau chiar vindecau anumite boli². Deseori, plantele erau implicate în obiceiurile de peste an³, în riturile agrare⁴ și, nu în ultimul rând, în obiceiurile din ciclul vieții.

În acest sens, cercetătorul francez J. Millot declara că etnobotanica este „o urzeală vegetală a istoriei umanității”⁵. Vechimea multimilenară a cunoștințelor etnobotanice, contribuția adusă de acestea în studierea treptelor de civilizație ale lumii au stat în atenția autorului: „Lumea vegetală ne aduce un ajutor prețios, nu numai pentru a stabili cu diverse grade de precizie astfel de calendare, dar și pentru a pune în evidență și, într-o oarecare măsură, de a caracteriza modificările suferite prin intermediul omului de-a lungul epocilor. Cronologia aplicată la reconstituirea trecutului nostru este unul din capitolele cele mai captivante ale etnobotanicii”⁶.

În spațiul carpato-danubiano-pontic interdependența dintre om și lumea vegetală este dovedită de vegetația variată și bogată. Cercetările de etnobotanică românească au scos la lumină cunoștințele străvechi despre plantele alimentare și textile care au contribuit la dezvoltarea unor meșteșuguri, despre plantele colorante, plantele legate de praxisul ritualic și practicile magico-simbolice. După cum se știe, din cele mai vechi timpuri, ocupația principală a autohtonilor a fost cultivarea plantelor, a pomilor fructiferi și a viței de vie în strânsă dependență cu creșterea animalelor. Practica cultivării pământului presupunea cunoașterea unor obiceiuri, rituri și credințe despre plante, despre ciclul vegetal, despre

² Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 34/2020, București, Editura Academiei Române, pp. 293-304.

³ Idem, *Mărul/creanga de măr-simbolism în riturile de trecere*, în volumul „The power of dialogue in a globalized world” (editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda), Târgu-Mureș, Editura Arhipelag XXI, 2024, pp. 192-198; Idem, *Semnificația simbolică a lemnului în contextul ritualurilor funerare*, în volumul „Reading

Communication in postmodernity. Discourses and social perspectives” (editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean), Târgu Mureș, Arhipelag XXI Pess, 2024, pp. 77-83.

⁴ Vezi Anca Ceaușescu, *Tradiții și obiceiuri agrare în sudul Olteniei*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 30, 2016, pp. 261-272.

⁵ Jacques Millot, *L'ethnobotanique*, în „Ethnologie generale”, Ed. Gallimard, 1968, p. 1740.

⁶ *Ibidem*.

îndepărtarea forțelor malefice agresive în anumite momente ale ciclului calendaristic⁷.

Concepția populară despre valențele sporite ale vegetalului implicat în tehnici menite să promoveze vigoarea, prosperarea omului în plan fizic și mental are ca punct de plecare simbioza om-natură, experiențele și cunoștințele empirice ale sale. La nivelul mentalului colectiv, cu ajutorul vegetalului, omul poate îndepărta forțele malefice ce ar influența ritmul, echilibrul existenței.

Culesul plantelor de leac; foto: Felician SĂTEANU

Registrul descriptiv

Pelinul (*Artemisia absinthium* L.) este o plantă perenă și provine din fam. Compositae. Există mai multe specii de pelin: pelin alb, pelin negru, pelin brun, pelinaș, pelișor, iarba-fecioarelor, pelin-de-Rusalii, pelinul-calului, pelin pescăresc. Crește prin locuri necultivate, aride, prin livezi, pe câmpuri, pe dealuri, pe lângă drumuri și este înaltă de 0,5-1,2 m. Are tulpini albe catifelate sau verzui-argintii. Frunzele sunt galben-verzui, mățăsoase, iar florile, numeroase, sunt de culoare galbenă. Planta are un miros puternic și

⁷ Cu titlu exemplificativ, vezi: Zaharia Panțu, *Vocabular botanic cuprinzând numirile științifice și populare ale plantelor*, 1902; A. Gorovei, M. Lupescu, «*Botanica poporului român*», în „Șezătoarea” XV, Fălticeni, 1915, pp. 7-166; Al. Borza, *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968; Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; Simion Florea Marian, *Botanică românească*, ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Antoaneta Olteanu, București, Editura Paideia, 2000; Simion Florea Marian, Tudor Pamfile, Mihai Lupescu, *Cromatică poporului român*, București, Saeculum I.O., 2002.

un gust amar⁸ și iute.

Pelinul, așa cum s-a menționat în literatura de specialitate, era cunoscut încă din Antichitate și Evul Mediu datorită proprietăților sale digestive. Folosirea pelinului a fost menționată în Papirusul Ebers, document ce cuprindea rețete și sfaturi pentru prevenirea și menținerea sănătății. Dioscoride îl descrie ca fiind astringent și digestiv. Pliniu cel Bătrân a descris pelinul ca fiind „inima vulturului” și era utilizat de preoții zeității Isis. În Tracia se făcea vin din el. Galen îl numea agent antifebril.

Compușii biochimici din compoziția pelinului îi conferă acțiune tonic amară, emenagogă și antihelmintică, colagogă, antibacteriană, antifebrilă, antimalarică. Uleiul esențial din florile și părțile aeriene de pelin are proprietăți antimicrobiene.

Rolul profilactic și terapeutic al pelinului

În literatura de specialitate, profilaxia și tratamentul bolilor cu ajutorul plantelor a suscitât interesul cercetătorilor. Fitoterapia presupunea respectarea cu strictețe a câtorva etape: culegerea, uscarea și păstrarea plantelor, prepararea remediilor terapeutice. Plantele de leac se culegeau conform unui calendar, în cadrul unui ritual anume. La nivelul mentalului colectiv, puterile magice ale plantelor erau atribuite de timpul și ritualul recoltării. Zilele când se culegeau plantele de leac erau grupate în preajma sărbătorilor care determină trăire colectivă în timp sacru.

M. Pop vorbea despre rolul sărbătorii, acela de a restabili o legătură permanentă între toate nivelele temporale și spațiale: „Timpul este neîntrerupt și pentru a-l putea înțelege, oamenii l-au tăiat în felii și au creat Anul; pe felii este o tăietură: această tăietură este sărbătoarea”⁹. În directă relație cu sărbătoarea trebuie pus sacrificiul vegetal: „Această acțiune cu funcție rituală la bază, desacralizată în timp, este primul sacrificiu vegetal cu rol de «primiții» (primele roade, primele fructe sunt ale Domnului, precum primul animal născut), care oferea și garanția de puritate, calitate absolut necesară în orice moment de trecere din cadrul complexelor rituale ample care reglementează existența umană”¹⁰. Iată câteva exemple în acest sens: iarba mare, homan, oman - în Vinerea Sântoaderului; frâsinelul - în ajunul zilei de Sfântul Gheorghe, Sânziene sau de Înălțarea Domnului; cutcurigul, bojoțel, cucurig, spân, spânz - de Sânziene; tătăneasă, tătăneață, iarba lui Tatină, titineață, iarba voinicului - în Săptămâna Rusaliilor; dumbraunicul - în miercurea din a patra săptămână după Paști; palma Maicii Precista (poala Sfintei Mării), drăgaică (sânziană) - de Sânziene¹¹.

⁸ În cântecele populare, încercările, obstacolele și necazurile vieții sunt comparate cu gustul amar al pelinului: „Pelin beau, pelin mănânc/Pe pelin sara mă culc./Dimineața când mă scol/Cu amar pelin mă spal”.

⁹ M. Pop, *Folclor românesc*, vol. I. București, Editura Grai și Suflet, 1998, p. 259.

¹⁰ Sabina Ispas, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*, în „Sub semnul mărțișorului”, (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015, pp. 41–55.

¹¹ Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei*, în „Memoria Ethnologică”, an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53; Idem, *The prophylactic*

Pentru a fi bune de folosit la prepararea leacurilor și la descântat, buruienile erau culese: din locuri cunoscute din timp, de pe terenuri curate etc.

Persoanele participante la ritualul recoltării trebuiau să întrunească calitățile purității rituale (trupește și sufletește) sau să fie femei bătrâne din fiecare casă și să rostească anumite invocări.

George Bujorean în lucrarea *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de Țărănimea română*, din anul 1936, recomanda câteva leacuri cu pelin: „în durerea de ochi să pisezi pelin să faci blastor (cataplasma) și noaptea să pui la ochi”¹²; „în indigestie să bea zamă de pelin”¹³; „în dalac se fac pălituri cu lapte fiert cu pelin”¹⁴; „în ascită se dă să bea rădăcină de pir, rodul pământului și pelin plămădit în țiucă”¹⁵; „în dureri de ochi se spală cu zamă de pelin”¹⁶; „în friguri-flori și foi de pelin verde se strecoară printr-o pânză curată apoi se ia dimineața câte o lingură”¹⁷; „în friguri se bea fierturi de foi de pelin la care uneori se mai adaugă și zeama de la foi de leandru zdrobite”¹⁸.

Referitor la farmacologia pelinului, Ovidiu Bujor menționa: „Extractele din plantă, datorită substanțelor amare și componentelor din uleiul esențial, au acțiune excitantă a secrețiilor gastrice, antiinflamatoare a mucoasei gastrointestinale și slab antihelmintică. Au acțiune eupeptic amară în atonii și anorexii gastrice și în inflamațiile aparatului digestiv”¹⁹.

În medicina tradițională din spațiul oltenesc, ceaiul, tinctura și vinul de pelin erau recomandate în stimularea poftei de mâncare. Pulberea din frunze uscate și măcinate de pelin are efect febrifug și vermifug. Decoctul întrebuințat sub formă de băi și comprese era eficient în tratarea rănilor greu vindecabile, ulceratii ale pielii și înțepături de insecte. În luxații și umflături se aplică cataplasme cu pelin. Cu planta fiartă împreună cu ramuri de boj se făceau cataplasme care se aplicau pe abdomenul copiilor în boli de stomac. Păliturile cu pelin fiert în lapte se întrebuințau în bubă rea²⁰.

În albeață se descânta cu un fir de pelin, la o apă limpede, într-o zi de post. În timp ce descântătoarea trecea cu firul de pelin peste apă, în direcția cursului, spunea: „Cum se spală lemnele/Și pietrele/Și apa rămâne tot curată și limpede/Așa să rămâie ochiul lui cutare/Curat și luminat”. Femeia care descânta da cu firul de pelin în jurul ochiului

and healing effect of woody plants from the spontaneous flora, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.

¹² George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de Țărănimea română*, Sibiu, 1936, p. 29.

¹³ *Ibidem*, p. 73.

¹⁴ *Ibidem*, p. 86.

¹⁵ *Ibidem*, p. 92.

¹⁶ *Ibidem*, p. 101.

¹⁷ *Ibidem*, p. 118.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ovidiu Bojor, *Ghidul plantelor medicinale și aromatice de la A la Z*, București, Editura Fiat Lux, 2003, p. 188.

²⁰ Inf. Rodica Mocanu, 62 de ani, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

bolnavului. Descântatul se mai repeta de două ori²¹. Descântecul este o formă arhaică a incantațiilor magice bazat pe forța vindecătoare a cuvântului rostit. Cercetătorii textelor descântecelor de boală au subliniat, de-a lungul timpului, faptul că acestora le sunt caracteristice inventivitatea în limbă și originalitatea care provine de la cultura arhaică. Contribuțiile premergătorilor la dezvoltarea cercetărilor în domeniul studiat pun în evidență viabilitatea și continuitatea, din cele mai vechi timpuri, a medicinei tradiționale românești. Riturile de însănătoșire își păstrează forma și modalitățile tradiționale de manifestare și coexistă cu practicile și tratamentele de însănătoșire medicală profesionale.

În izbitură, folosindu-se de apă neîncepută și o ramură de pelin, descântătoarea rostea: „Tu pelinule/Pelinule/Cum înfig cuțitu-n tine/Așa să înfigi tu-n capul lui cutare/Să-i oprești junghiurile/Să-i oprești lacrimile”. La final, femeia stropea bolnavul cu apa descântată²².

Băutura obținută prin plămădirea unui amestec de pelin și coajă de salcie era bună în friguri²³.

În afecțiuni ale rinichilor, ficatului și pancreasului se infuzează 30 minute o linguriță de flori și frunze de pelin. Se beau, 21 de zile, câte 50 ml, de 3 ori pe zi, înainte de masă²⁴.

În hepatită se amestecă câte 5 g de pelin și rostopască cu o lingură de usturoi pisat și se pun la fiert în 500 ml vin alb. Se infuzează o oră. Se dau bolnavului câte 2 linguri, pe nemâncate, timp de 7 zile²⁵.

În boli infecțioase se fierbe o lingură de rădăcini de pelin în 500 ml de vin alb. După ce se infuzează 2 ore se strecoară și se bea câte o lingură de ceai, de trei ori pe zi, cu 30 de minute înainte de masă²⁶.

În dureri de cap se toacă pelin și leuștean și se aplică, timp de 30 minute, pe frunte sau pe tâmplă²⁷.

În răni și tăieturi se folosesc frunzele succulente ale pelinului²⁸.

În transpirația abundentă se recomandă băi cu un amestec din scoarța de stejar și crenguțe de pelin²⁹.

Contra varicelor se face o pastă din câteva frunze proaspete de pelin care se amestecă cu 500 ml lapte prins. Amestecul se unge pe o fâșie de bumbac, se aplică pe locurile afectate, și se acoperă cu celofan. Se pansează și bolnavul stă culcat timp de 30-40 de minute³⁰.

Sucul de pelin e bun în prevenirea sau vindecarea crampelor, în caz de epilepsie,

²¹ Inf. Elena Mihai, 75 de ani, localitatea Nedeia, jud. Dolj, 2020.

²² Inf. Rozica Ristea, 81 de ani, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

²³ Inf. Anica Ana Bălțățeanu, 84 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

²⁴ Inf. Ecaterina Gae, 72 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

²⁵ Inf. Niculina Ghiță, 77 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

²⁶ Inf. Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020.

²⁷ Inf. Emilia Pătrână, 66 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

²⁸ Inf. Maria Rădulescu, 75 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024.

²⁹ Inf. Gheorghița Cochintu, localitatea Chiliz, jud. Olt, 2020.

³⁰ Inf. Anica Ana Bălțățeanu, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

astm bronșic, dureri de cap. De 3-4 ori pe zi se dizolvă 1-2 lingurițe de suc în 75 ml de apă și se bea timp de 2-3 săptămâni. Sucul amestecat cu alcool dublu rafinat se bea în cazuri de pietre la rinichi, insomnie, se folosește pentru tamponarea rănilor³¹.

În prevenirea balonării se folosea infuzia din flori și frunze, câte 50 ml, de trei ori pe zi, cu 30 minute înainte de masă. În dureri sau spasme ale tractului gastro-intestinal, se pun 1-2 picături pe un cubuleț de zahăr și se ține în gură, până la dizolvare. În durerile de stomac se recomandă vinul de pelin: se pun la macerat, timp de o săptămână, frunze de pelin într-un litru de vin. Se ia câte o lingură, de trei ori pe zi, după mese. Tot în bolile de stomac se face o infuzie din: pelin, rădăcină de angelică, frunze de melisă și mentă. Se consumă de trei ori pe zi³².

În tuse și răceală se prepară tinctură din 2 linguri de pelin care se macerează în 500 ml țuică, timp de 3 zile. Se dizolvă 30 de picături în 75 ml apă. Se bea de 3 ori pe zi³³.

Contra insomniei, în 150 ml de apă caldă se adaugă o lingură de suc de pelin și 1-2 lingurițe de miere de albine. Se bea cu 30 de minute înainte de culcare³⁴.

În reumatism se prepară un leac din macerat de pelin timp de 8-10 ore, iar planta rămasă după ce se strecoară se fierbe timp de 5 minute în 500 ml de apă, se lasă la răcit, se filtrează, iar în final se amestecă cele două extracte. Infuzia astfel obținută se adaugă în 4

Plante de leac; foto: Radu PELTEAN

³¹ Inf. Maricica Chiriță, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.

³² Inf. Elena Mihai, localitatea Nedeia, jud. Dolj, 2020.

³³ Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

³⁴ Inf. Emilia Pătrână, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

litri de apă, soluție care se folosește pentru baie externă, de 2 ori pe săptămână³⁵.

Funcția utilitară a pelinului

Pelinul, în amestec cu lemnușul, era întrebuințat pentru vopsitul firelor de lână³⁶.

Pentru îndepărtarea mirosurilor neplăcute, butoaiele de vin se afumă și se opăresc cu pelin; pentru a da un gust amărui vinului, ramurile de pelin se introduceau în butoaie, în timpul procesului de fierbere a vinului, în timpul preparării săpunului, ele dădeau un miros plăcut³⁷.

Pentru atragerea unui roi de albine, stupul se freca cu pelin zemuit³⁸.

Datorită mirosului pătrunzător, pelinul îndepărtează insectele. De aceea, casa se mătură cu măhuri din pelin și ramurile se așază printre așternuturi. Buruiana introdusă printre haine combate moliile, puricii³⁹.

Odinioară, locuințele erau afumate cu pelin amar în perioadele de epidemie⁴⁰.

Pelinul era întrebuințat, alături de diverse plante (mentă, mușețel) la prepararea săpunului de casă⁴¹.

Femeile curățau locuințele, curțile și locurile unde slobozeau apa pentru morți la 40 zile de la înmormântare cu măhuri confecționate din tufe de pelin recoltate în ziua Adormirii Maicii Domnului⁴².

Pelinul și practicile ritual-magico-simbolice

În anumite momente ale sărbătoreșului, simbolurile vegetale apar încărcate de sacralitate, fiindu-le atribuite zile faste. Activitatea magico-rituală se intensifică, vegetalului fiindu-i conferite valențe vădit apotropaice, tămăduitoare, fertilizatoare. În spațiul cultural românesc, sărbătorile care eficientizează virtuțile ramurii verzi, ale plantelor, ale brazdei verzi prin implicarea în diferite acte magice sunt: Bunavestire, Sfântul Gheorghe, Florii, Armindenii, Duminica Tomii, Înălțare, Rusalii, Sânziene, Sfântul Andrei, Crăciunul. În acest context eficiența ritului având în centru elementul vegetal reprezentat într-o mare varietate, este asigurată prin punerea în practică a anumitor norme ale codului magic. „Toate formele de manifestare ritualică intră în seria modelelor cu ajutorul cărora omul nu doar se supune

³⁵ Inf. Ana Groapă, 76 de ani, localitatea Bulzești, jud. Dolj, 2020.

³⁶ Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

³⁷ Inf. Maria Isac, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2020.

³⁸ Inf. Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

³⁹ Inf. Maria Rădulescu, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024.

⁴⁰ Inf. Emilia Pătrână, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

⁴¹ Inf. Rodica Mocanu, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

⁴² Inf. Ecaterina Gae, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

Cosmicului, ci devine parte a acestuia”⁴³.

În lumea satului românesc, pelinul este asociat cu anumite sărbători importante din Calendarul popular, fiind indispensabil manifestărilor ritual-magico-simbolice. Vom aduce în discuție sărbătoarea Sfântul Gheorghe, ritualul călușului și sărbătoarea numită Drăgaică⁴⁴ care au în centru un simbol puternic, cel al pelinului.

Se știe că ziua de Sfântul Gheorghe marchează începutul primăverii, Sf. Gheorghe fiind considerat în tradiția populară „capul primăverii”⁴⁵. Este un moment de vârf al calendarului popular, se declanșează ciclul pastoral care este însoțit de o serie de demersuri magice și sunt efectuate practici de tip agrar destinate să favorizeze belșugul și asigurarea unui nou ciclu de rodire.

În această zi, virtuți apotropaice evidențiază vegetalul, cunoscut prin capacitatea de a contracara eventualele acțiuni ale spiritelor malefice, agresive în momente de vârf ale sărbătorescului. În vederea îndepărtării agresiunii maleficului „de Sfântul Gheorghe se împrouează. Se pun seara sau dimineața devreme la stâlpii porții, streășina casei, geamuri, cerdac: salcie, ramuri de fag, pelin, arțar, jugastru”⁴⁶. „În Ajunul zilei de Sf. Gheorghe se pune pelin la poartă”⁴⁷.

Potrivit credințelor populare, la Sânziene, când plantele ajung la maturitate și înfloresc, trebuie culese pentru a fi bune de leac: pelin, usturoi, cimbru, izmă, sânziene, sunătoare, ochiul boului, romaniță, coada-șoricelului, aglice, dumbravnic, iarba fiarelor, poala Maicii Domnului. Se crede că, în această zi, puterea vindecătoare a plantelor este cea mai mare. Astfel, din această zi, oamenii cred că plantele dau înapoi, „dau îndărăt”, oprindu-și creșterea.

În această zi sunt promovate disponibilitățile ramurii verzi, ale pelinului: „De Sânziene, fetele fac cununi de pelin și flori de sânziene, le descântă și le păstrează tot anul ca să le ferească de rele”⁴⁸; „Prin coronița din plante culese de Sânziene se petrece copilul de trei ori”⁴⁹; „Femeile bătrâne culegeau pelin pentru vin”⁵⁰; „Din flori de drăgaică și pelin se făceau coronițe cu care se încingeau femeile ca să fie sănătoase tot anul, sunt bune contra durerilor de șale”⁵¹; „Din pelin și alte plante de leac se făceau mănunchiuri care se puneau la grinda casei”⁵²; „La Sânziene, sărbătoare numită în Dolj *Stu-înainte-Stu-înapoi*, se culeg

⁴³ Delia Suiogan, *Ramura verde – valori simbolice*, în „Memoria ethnologica”, nr. 30 – 31, 2009, p. 81.

⁴⁴ Denumiri regionale: Sânziana/ Sânziene (Banat, Crișana, Maramureș, Oltenia, Moldova, Dobrogea și nord-vestul Munteniei), Drăgaica (Muntenia și jud. Olt; Dobrogea; sudul Moldovei: jud. Vrancea și jud. Galați).

⁴⁵ Vezi Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1976, pp. 282-283.

⁴⁶ Inf. Rodica Mocanu, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

⁴⁷ Inf. Ecaterina Gae, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

⁴⁸ Inf. Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

⁴⁹ Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

⁵⁰ Inf. Rodica Mocanu, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

⁵¹ Inf. Anica Ana Bălțățeanu, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

aglicele care sunt bune în bolile de ficat”⁵³; „De Sânziene se puneau flori de albăstrele în vasele din care beau apă păsările din gospodărie pentru a fi ferite de boli”⁵⁴; „Bătrânele culegeau buruiănă de sânziană și plante medicinale bune pentru leac”⁵⁵; „Femeile culegeau dimineața pe rouă plante medicinale, le puneau în pod și se afuma bolnavul la nevoie. Femeile culegeau dimineața devreme plante medicinale pe care le slujea preotul la biserică și se afumau bolnavii cu ele”⁵⁶.

În spiritualitatea românească, sânzienele reprezintă cetele feminine de zeițe care străbat văzduhul pe deasupra dealurilor și câmpiilor, în noaptea de 23 spre 24 iunie, aducând bunăstare, belșug și sănătate întregii naturi, oamenilor și gospodăriilor. Aceste entități feminine caste se înscriu în categoria reprezentărilor justițiare când sunt încălcate acțiuni prohibite privitoare la sărbătorirea lor. „Sânzienele sunt o sărbătoare izvorâtă și situată în acest moment de cumpănă a firii: e vorba de facerea și desfacerea lumii, de trecerea de la un ritm la altul, de la o fază a vieții naturii la alta. Acum, «se întoarce crîngul anului», se «odihnește soarele» și «se înjumătățește anul»”⁵⁷, sublinia Mihai Coman.

Asupra comportamentului Drăgaicei aduce lămuriri Ion Ghinoiu: „stârnește vârtejuri și vijelii, aduce grindină, ia oamenii pe sus și îi îmbolnăvește, lasă florile fără leac și miros”⁵⁸.

Obiceiul Drăgaicei apare prima dată menționat la Dimitrie Cantemir, autorul identificând Drăgaica cu Ceres, zeița romană a recoltelor și grânelor⁵⁹. Iată cum prezenta autorul Drăgaica: „Căci în acea vreme a anului, când încep să se coacă semănăturile, toate fetele țăranilor din satele învecinate se adună și o aleg pe cea mai frumoasă dintre ele, căreia îi dau numele de Drăgaica. O petrec pe ogoare cu mare alai, o găsesc cu o cunună împletită din spice și cu multe basmale colorate și-i pun în mâini cheile de la jitnițe. Drăgaica aceasta împodobită în acest chip se întoarce de la câmp spre casă cu mâinile întinse și cu basmalele fluturând în vânt, de parcă ar zbura, și cutreieră toate satele din care s-a adunat lume s-o petreacă cântând și jucând laolaltă cu toate tovarășele ei de joc, care o numesc foarte des soră și mai-marea lor în 3 cântecele alcătuite cu destulă iscusință. Fetele din Moldova doresc din toată inima să aibă parte de această cinstire sătească, deși în cântecele lor spun mereu, după datină, că fata care a întruchipat Drăgaica nu se poate mărita decât abia după trei ani”⁶⁰.

⁵² Inf. Maria Rădulescu, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024.

⁵³ Inf. Maria Tipsie, 85 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

⁵⁴ Inf. Cecilia Bogdan, 77 de ani, localitatea Amărăștii de Jos, jud. Dolj, 2024.

⁵⁵ Inf. Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

⁵⁶ Inf. Rodica Mocanu, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

⁵⁷ Coman, Mihai, *Text și subtext în ceremonialul folcloric: Sânzienele. Călușul. Drăgaica*, în „Folclor Literar”, anul VI, Universitatea din Timișoara, Facultatea de Filologie, Timișoara, 1985, p. 72.

⁵⁸ Ion Ghinoiu, *Mitologie română. Dicționar*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 109.

⁵⁹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura „Cartea Românească”, 1923, p. 170.

⁶⁰ Idem.

Vegetalul împodobește steagul drăgaicelor care nu lipsește din recuzita lor: „Steagul Drăgaicelor este împodobit cu flori de sânziene, pelin, usturoi, spice de grâu, basmale colorate”⁶¹. Elementele vegetale implicate se adaugă altor specii vegetale consacrate de codul magic-religios ce manifestă disponibilități în sfera magiei.

Valențele etnologice ale vegetalului sunt promovate și de Rusalii, ramura verde folosită este cea tăiată din nuc și din tei, pelinul și busuiocul. Ramurile verzi, sunt binecuvântate ca simbol al limbilor de foc care s-au pogorât peste ucenici în ziua Cincizecimii, preotul rostind: „Se binecuvântează ramurile acestea cu harul Preasfântului Duh și prin stropire cu această apă sfințită, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!”. Obiceiul binecuvântării ramurilor are ca fundament scripturistic evenimentul descris în cartea „Faptele Apostolilor”: „Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședea ei. Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi, *precum le dădea lor Duhul a grăi*” (Faptele Apostolilor 2, 4). Aceste specii vegetale binecuvântate în Biserică vizează prosperarea în toate palierele existenței și aşază demersurile umane sub protecția sacrului.

La nivelul mentalului popular, pentru a nu fi „pociți” sau „luați din căluș”, în zilele Rusaliiilor, supuse unor interdicții severe, sătenii se folosesc și de exponente ale regnului vegetal implicate în tehnici menite să promoveze vigoarea, prosperarea omului în plan fizic și mental: „De Rusalii, luăm de la biserică pelin și foi de nuc sfințite, le punem la icoană ca să fim sănătoși tot anul”⁶²; „Pelin, frunze de nuc și crengi de tei luate de la Biserică punem la stâlpul porților și al casei, ferestre, uși, hambare ca să fim apărați de rele”⁶³; „Ca să nu îi ia din Rusalii, culcăm copiii cu capul pe pelin”⁶⁴; „Pelinul cules la strodul Rusaliiilor folosit pentru afumatul și descântatul bolnavului”⁶⁵; „Odinioară, de Rusalii, când spălam, să nu ne pocească ielele, puneam pelin verde pe albie și la cingătoare”⁶⁶.

Valențele ritual-magico-simbolice ale pelinului și ale altor elemente vegetale sunt remarcate în ritualul Călușului care reprezintă una dintre cele mai arhaice și expresive forme de manifestare a spiritualității populare românești. Cu evidentă funcție profilactică și apotropaică, obiceiul însumează structuri rituale consacrate, străvechi convingeri de sorginte magică.

În secolul al XVIII-lea Dimitrie Cantemir descrie astfel obiceiul călușeresc: „... ei au peste o sută de jocuri felurite și câteva așa de meșteșugite, încât cei ce joacă parcă nici

⁶¹ Inf. Maria Rădulescu, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024.

Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

Inf. Emilia Pătrână, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

Inf. Ana Groapă, localitatea Bulzești, jud. Dolj, 2020.

⁶² Inf. Gheorghita Cochintu, localitatea Chiliz, jud. Olt, 2020.

⁶³ Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

⁶⁴ Inf. Maria Rădulescu, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024.

⁶⁵ Inf. Emilia Pătrână, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024.

⁶⁶ Inf. Maria Tipsie, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

nu ating pământul și parcă zboară în văzduh. În felul acesta petrec în jocuri neconținute cele zece zile între Înălțarea la cer a lui Hristos și sărbătoarea Rusaliilor și străbat toate târgurile și satele jucând și sărind ./.. / Dacă o ceată de acestea de călușari întâlnește în drum alta, atunci trebuie să se lupte între ele. Ceata biruită se dă în lături din fața celeilalte și, după ce fac învoieli de pace, ceata biruită este supusă celeilalte cete vreme de nouă ani”⁶⁷.

În ritualul Călușului, pelinul, alături de alte plante, face parte din categoria leacurilor vindecătoare de boli. Astfel, este întâlnit în vârful Steagului, în traista Mutului și, nu în ultimul rând, purtat la brâu de călușari. Dintre plantele de leac amintim: usturoiul, leușteanul, frunzele de nuc, avrămeasa, odoleanul.

Nașterea simbolică a Călușului (numită Ridicarea sau Legarea Steagului, Săritul Călușului) corespunde ca dată de manifestare cu jurământul. Legatul Steagului presupune o serie de acte, gesturi, formule și practici magice care se pot grupa în două secvențe rituale: nașterea Zeului Căluș și jurământul de credință: „Steagul era o prăjină mare de tei în vârful căreia se fixa o păpușă, usturoi și pelin”⁶⁸; „Steagul era o prăjină de brad având în vârf o batistă roșie cu busuioc, usturoi, pelin”⁶⁹; „Pe o prăjină de 4 m se puneau o pânză albă, pelin, usturoi, tămâie”⁷⁰.

La Rusalii, pelinul are funcție apotropaică, de alungare a Ielelor: „La pălărie, călușarii poartă câteva fire de busuioc și de pelin, în credința că sunt apărați de Iele”⁷¹; „Vătaful lega călușarilor clopoței la genunchi, usturoi și pelin ca să fie apărați de Rusalii”⁷²; „Călușarii purtau la brâu pelin și usturoi. Oamenii din sat le cereau plantele purtate de ei ca să fie sănătoși tot anul”⁷³.

Pelinul, apare în cadrul secvenței *Jocul călușarilor* pe masa rituală din curtea gospodăriilor pusă de gazdă, Mut sau Vătaf, ofrandă pentru colindători. Din aceeași categorie fac parte: drobul de sare, usturoiul, frunze de nuc și strachina cu semințe sau cu apă. Pelinul și usturoiul erau păstrate ca leac pentru vindecarea bolilor⁷⁴.

O altă secvență în care pelinul dobândește funcție apotropaică și tămăduitoare este Îngroparea steagului: „Pentru vindecarea bolilor de peste an, călușarii primeau la îngroparea steagului: pelin, usturoi, așchii din prăjina steagului”⁷⁵.

După cum se poate observa din analiza noastră realizată pe baza bibliografiei de specialitate și a cercetărilor personale de teren, există o relație strâns legată între planul uman și vegetal ceea ce demonstrează legăturile pe care omul societăților tradiționale le-a

⁶⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura „Cartea Românească”, 1923, pp. 131-132.

⁶⁸ Inf. Niculina Ghiță, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

⁶⁹ Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

⁷⁰ Inf. Rodica Mocanu, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

⁷¹ Inf. Maricica Chiriță, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.

⁷² Inf. Silvia Iancu, 80 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2021.

⁷³ Inf. Ștefan Vâlcă, 54 de ani, localitatea Perișor, jud. Dolj, 2013.

⁷⁴ Inf. Gheorghița Cochintu, 55 de ani, localitatea Chilizii, jud. Olt, 2020.

⁷⁵ Inf. Ana Groapă, localitatea Bulzești, jud. Dolj, 2020.

avut cu tot ceea ce îl înconjură. În spațiul cultural românesc, vegetalul a avut o largă întrebuințare, din cele mai vechi timpuri, în strânsă legătură cu civilizația și cultura comunității tradiționale.

În zona cercetată de noi, practicile străvechi descrise sunt în actualitate. Pelinul a avut, din timpuri îndepărtate, o deosebită importanță în viața omului, importanță dovedită și de faptul că există o serie de credințe, obiceiuri și practici rituale legate de acesta. Pelinul însumează un cumul de funcții: ritualică, apotropaică, magică și terapeutică, ceea ce evidențiază simbolic vegetalului în mentalitatea țăranului. Disponibilitățile exponentelor vegetale sunt promovate și în alte contexte rituale îndeplinind o funcție de mediere între om și natură, între om și Cosmos.

Bibliografie

- Borza, Al.,** *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.
- Bojor, Ovidiu,** *Ghidul plantelor medicinale și aromatice de la A la Z*, București, Editura Fiat Lux, 2003.
- Bujorean, George,** *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de Țărănimea română*, Sibiu, 1936.
- Butură, Valer,** *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Cantemir, Dimitrie,** *Descrierea Moldovei*, București, Editura „Cartea Românească”, 1923.
- Ceașescu, Anca,** *Tradiții și obiceiuri agrare în sudul Olteniei*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 30, 2016, pp. 261-272.
- Coman, Mihai,** *Text și subtext în ceremonialul folcloric: Sânzienele. Călușul. Drăgaica*, în „Folclor Literar”, anul VI, Universitatea din Timișoara, Facultatea de Filologie, Timișoara, 1985.
- Fochi, Adrian,** *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1976.

- Ghinoiu, Ion**, *Mitologie română. Dicționar*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.
- Gorovei, A., M. Lupescu**, «*Botanica poporului român*», în „Șezătoarea” XV, Fălticeni, 1915, pp. 7-166.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 34/2020, București, Editura Academiei Române, pp. 293-304.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei*, în „Memoria Ethnologică”, an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *The prophylactic and healing effect of woody plants from the spontaneous flora*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *Mărul/creanga de măr-simbolism în riturile de trecere*, în volumul „The power of dialogue in a globalized world” (editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mirccea Buda), Târgu-Mureș, Editura Arhipelag XXI, 2024, pp. 192-198.
- Ilin-Grozoiu Loredana-Maria**, *Semnificația simbolică a lemnului în contextul ritualurilor funerare*, în volumul „Reading Communication in postmodernity. Discourses and social perspectives” (editori Iulian Boldea, Cornel Sigmirean), Târgu Mureș, Arhipelag XXI Pess, 2024, pp. 77-83.
- Ispas, Sabina**, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*. în „Sub semnul mărțișorului”, (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015, pp. 41–55.
- Millot Jacques**, *L’ethnobotanique*, în „Ethnologie generale”, Ed. Gallimard, 1968.
- Panțu, Zaharia**, *Vocabular botanic cuprinzând numirile științifice și populare ale plantelor*, 1902.
- Suiogan, Delia**, *Ramura verde – valori simbolice*, în „Memoria ethnologica”, nr. 30 – 31, 2009.
- Marian Simion, Florea**, *Botanică românească*, ediție îngrijită, Cuvânt înainte și note de Antoaneta Olteanu, București, Editura Paideia, 2000.

Marian Simion, Florea, Pamfile, Tudor, Lupescu, Mihai, *Cromatica poporului român*, București, Saeculum I.O, 2002.

Pop, M., *Folclor românesc*, vol. I. București, Editura Grai și Suflet, 1998.

PERFORMERII ȘI LOCALITĂȚILE CERCETATE

Rodica Mocanu, 62 de ani, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

Anica Ana Bălțățeanu, 84 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

Ecaterina Gae, 72 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

Niculina Ghiță, 77 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2024.

Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020.

Emilia Pătrână, 66 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2024

Maria Rădulescu, 75 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2024

Elena Mihai, 75 de ani, localitatea Nedeia, jud. Dolj, 2020.

Rozica Ristea, 81 de ani, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

Maria Tipsie, 85 de ani, localitatea Secu, jud. Dolj, 2024.

Cecilia Bogdan, 77 de ani, localitatea Amărăștii de Jos, jud. Dolj, 2024.

Silvia Iancu, 80 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2021.

Ștefan Vâlcă, 54 de ani, localitatea Perișor, jud. Dolj, 2013.

Gheorghita Cochintu, 55 de ani, localitatea Chiliz, jud. Olt, 2020.